Subtilităţile receptării mesajului scris

CSIKI EMESE
Biblioteca Judeţeană Mureş

Moto:
„...fiecare descoperă ceea ce era spiritual
şi cultural pregătit să descopere..."
Mircea Eliade

Argument

Când eram mică, nicicum nu-mi puteam explica, de ce au cărţile Introducere, Prefaţă ... sau alte forme ale prezentării unui text. Mi se părea un obstacol în calea mea de a „devora" cartea. Îmi aduc aminte şi acum de furia cu care întorceam acele foi, şi mă enervam cumplit atunci când eram îndemnată să citesc şi acele pagini. Susţineam că eu nu am nevoie să ştiu ce gândesc alţii despre acea carte, şi că n-o să le permit să-mi spună ei ce să cred despre ea. Doream să citesc „*aşa cum ştiu eu*"!

Niciodată nu mi-am pus problema că s-ar putea să „nu citesc bine". Nimeni nu ne-a învăţat despre cum trebuie să lecturăm o carte. Fiecare, după propriile posibilităţi...

Şi astfel am ajuns la aspectul pe care vreau să-l dezbat, deoarece manualele de specialitate nu fac referire la el, dar – dacă ţinem seama de complexitatea lui, precum şi de imposibilitatea de a-l încadra în anumite reguli – nici nu este de mirare.

Care este adevăratul meu rol în prelucrarea cărţilor? Cum stabilesc eu care este domeniul de care într-adevăr aparţine mesajul acelei cărţi? Oare nu greşesc?

Trebuie să recunosc că, de multe ori, mi-ar fi foarte greu dacă aş fi singură în faţa cărţilor. Şi dilema mea nu este numai faţă de mine, ci şi faţă de utilizatori.

Sarcina mea este de a le facilita accesul la baza de date de care dispunem.

Din momentul în care am pus mâna pe o carte şi până îi scriu cota, în acea perioadă de timp stau faţă în faţă două entităţi de sine stătătoare: mesajul cărţii şi personalitatea mea, cu tot ceea ce înseamnă ele.

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

Singura condiţie ca această confruntare să fie fructuoasă este să comunicăm! Iar comunicarea înseamnă o paletă de factori psihologici, de condiţii interne şi externe, de simpatie şi animozitate, de apropiere şi alienare...

Lecturarea

Înainte de a face legătura dintre **personalitate** şi performanţa de **a lectura**, aş dori să prezint succint prima dintre ele, mai ales dacă ne gândim că ea – personalitatea – este cea care îşi pune amprenta asupra a tot ceea ce rămâne după noi.

Una dintre finalităţile psihologiei este abordarea personalităţii, a componentelor sale.

Personalitatea – pentru o „vizualizare" mai confortabilă – poate fi asemuită cu o piramidă. Scheletul acestei piramide poate fi acea binecunoscută piramidă a trebuinţelor, elaborată de Maslow, cel care a formulat reuşita expresie legată de personalitate, şi anume: „*Omul trebuie să devină ceea ce este capabil să fie!*"

De-a lungul dezvoltării atât a psihologiei, cât şi a celorlalte ştiinţe complementare acesteia, s-a cristalizat ideea constituţiei tripartite a personalităţii: temperament, aptitudini şi caracter, care sunt totodată şi elementele constituente ale ei.

Arhitectonica complexă, precum şi „finețea" acestui edificiu este dată de calitatea interacţiunilor dintre aceste elemente, de mecanismele care conduc la aceste interacţiuni – la o asemenea arhitectonică – şi, nu în ultimul rând, de interacţiunile dintre interacţiunile primare.

Omul nu se naşte cu personalitate, ci devine o personalitate; iar personalitatea – ca şi concept – îşi limitează referinţele la un altul, căci cineva poate fi o personalitate numai comparativ cu alţii.

Ce rol are comunicarea în acest edificiu? Covârşitoare. Şi cred că, astfel, am spus totul.

Lectura

Lectura reprezintă un fenomen deopotrivă social şi psihologic, dar în primul rând un proces de comunicare : „*toate sensurile termenului de lectură includ semnificaţia de transmitere şi comunicare*" (Nicolae Robine).

Există două accepţii majore ale conceptului de „lectură": una, restrânsă la comunicarea scriptică, cealaltă, extinsă la orice tip de comunicare.

În primul sens, prin lectură se înțelege ansamblul activităţilor perceptive şi cognitive, vizând identificarea şi comprehensiunea mesajelor transmise scriptic.

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

Cel de-al doilea sens al termenului e foarte larg şi se referă la identificarea şi comprehensiunea mesajelor transmise cu ajutorul altor sisteme semnificante decât scrisul – grafismul. În acest înţeles, lectura devine o formă universală a semiologiei, un mod de a instaura – mai mult sau mai puţin arbitrar – semnificaţii, de a corela conţinutul unor expresii date.

La originea cuvântului de „lectură" este rădăcina indo-europeană „leg" (cu sensul de „împreunare, reunire"), conservată în greaca veche (Légein), latină şi albaneză. În limbile moderne, termenul vine din latinescul târziu „lectura" (derivat din *lectum*, supin al lui *legere*, impus în defavoarea latinescului clasic *lectionis)*, trecut în franceză, în secolul al XIV-lea, sub forma *lecture*, de unde a migrat în engleză şi în alte limbi. (2, p. 13-14)

În limba română, sinonimul termenului de *lectură* este *citirea* în pofida faptului că există o discordanţă între ele, generată de diferiţi autori şi anume: citirea este o receptare nespecializată, superficială, pe când lectura este considerată a fi o receptare specializată, în profunzime. Relaţia dintre *receptare* şi *lectură* pare a fi aceea dintre general şi particular. Mulţi cercetători consideră *receptarea* ca fiind „supraordonată", iar *lectura* „subordonată".

Conceptul de *receptare* e mai familiar cercetătorilor, având o conotaţie „defensivă", deoarece implică o anumită deschidere a subiectului către exterior. A „recepta" înseamnă: a primi, a fi afectat de, a lăsa să intre, a înregistra, a capta etc., adică acest termen sugerează reacţia subiectului faţă de text.

Lectura este conţinutul a ceea ce se comunică, gândirea autorului transmisă cititorului. Acest conţinut există independent de cititor. Nu putem vorbi despre lectură decât atunci când, atât pentru autor cât şi pentru cititor, există un cod comun, coduri comune (semnele, limba, limbajul, cultura). Tocmai datorită acestor coduri comune există înţelegerea şi participarea la unul şi acelaşi conţinut de gândire.

Textul şi limba

Textul, aşa cum indică şi etimologia lui, *textus* = ţesătură, este un ansamblu interrelaţional, caracterizat de continuitate şi stabilitatea sensului, continuitatea lui fiind dată de relaţiile logico-temporale ori cauzale dintre fraze, fie de tip semantic, fie de tip sintactic.

Textul, indiferent de întinderea sa, constituie un întreg de sine-stătător, acest caracter derivând din desfăşurarea completă a temei. Condiţia „normală" a unui text este „închiderea", dispunerea sa între limite stabile, marcate ferm: prin punctuaţie, inserturi metatextuale, titluri şi subtitluri etc.

Funcţia unui text constă în instrucţiunea dată receptorului cu privire la modul în care emitentul doreşte să fie înţeles. Această instrucţiune este formulată uneori explicit prin inserturi metatextuale: subtitluri indicând genul,

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

comentarii explicative, ori prin semnalizări intertextuale, dar întotdeauna există o distanţă între ce spune autorul şi ce trebuie înţeles din text.

Calitatea şi receptabilitatea mesajului transmis prin text depinde în mare măsură de limba folosită de autor. Limba, care stă la baza lingvisticii, este de fapt un sistem de semne, iar semnul lingvistic este o entitate biplană, constituită din:

- un concept = semnificaţie
- imagine acustică = semnificant

Cele două elemente constituente sunt indisociabile, de unde – prin deducţie logică – se poate concluziona că un concept oarecare nu este „semnificaţie" decât şi numai în măsura în care este asociat de un suport sonor, (semnificant), iar o emisiune de sunete ale vocii umane nu este „semnificant" decât şi numai în măsura în care este asociată de un concept, (semnificaţie): conceptul de „fluture" este o semnificaţie în limba română numai în măsura în care este asociat de secvenţa de sunete f-l-u-t-u-r-e, iar această secvenţă de sunete este un semnificant al limbii române numai în măsura în care îi corespunde un concept, anume acela de „fluture".

Suportul psihologic al acestei dezbateri se bazează pe faptul că lectura / citirea presupune folosirea limbajului intern, care apare şi se dezvoltă vertiginos odată cu şcolarizarea, prin învăţarea scris-cititului. Întreaga evoluţie a gândirii se dezvoltă de-a lungul şi prin intermediul vorbirii – a limbajului, care prin multiplele sale forme revine din nou la comunicare, la omniprezenta comunicare!

Analizând neuropsihologic creierul uman – acest univers înfricoşător – s-au delimitat diferite centre, fiecare având roluri diferite, unul fiind responsabil cu decodarea mesajelor scrise, altul cu al semnelor ortografice, şi un altul cu sunetele percepute etc. Una dintre caracteristicile extraordinare ale legăturii dintre aceste centre este că lezarea unuia nu cauzează pierderea celorlalte funcţii, adică un dislexic înţelege perfect un mesaj sonor, mesajul fiind transmis de semnele sale specifice.

Revenind la analiza lingvistică se poate susţine că semnul – în general – este ceva (în cazul semnelor lingvistice: cuvântul), care „stă în locul" obiectului (obiectelor) la care se referă.

Este suficient de intuitiv să spunem că o enumerare a tuturor obiectelor care sunt în relaţie cu un semn oarecare nu este posibilă, întrucât nu avem posibilitatea să ştim care sunt toate obiectele în legătură cu care a fost folosit vreodată un semn, şi cu atât mai puţin – în cazul unei limbi care continuă să se vorbească – nu putem şti care vor fi obiectele în legătură cu care acesta va fi folosit. Noi nu suntem decât în măsură să cunoaştem un număr limitat de obiecte în legătură cu care a fost folosit un anumit semn şi să ştim că există şi alte obiecte în legătură cu care semnul respectiv a fost şi / sau va fi folosit.

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

Găsirea unui sens anume depinde de factorii intrinseci ai cititorului, şi poate fi schematizată astfel:

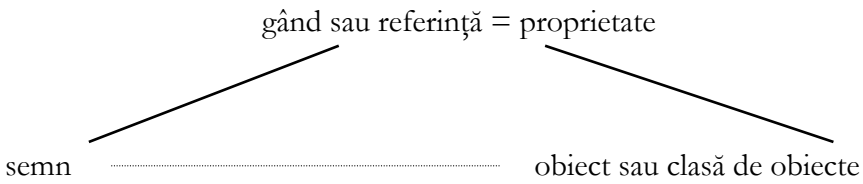

Diferiţi autori au realizat diferite tipologii ale lecturii ca de exemplu: lectura-viciu, lectura-plăcere, lectura-muncă, din perspectiva celor care „*găsesc în ea un fel de opiu prin care se eliberează de lumea reală*", după cum afirmă André Maurois.

N. Georgescu-Tistu, pornind de la modul de abordare a textului, face următoarea clasificare: lectura analitică, pornind de la opera întreagă spre părţile componente; lectura sintetică, unde analiza porneşte de la părţile componente; lectura critică, în care cititorul se declară mai mult sau mai puţin motivat, de acord sau nu cu autorul.

Costache Olăreanu, abordând tipul de lectură obiectivă – cartea fiind considerată exclusiv sursă de informaţii – face o tipologie a acestui fel de lectură: lectura de studiu sau lectura de învăţare; lectura complementară sau de informare; lectura de consultare, aplicată tuturor tipurilor de materiale de referinţă.

La rândul său, Paul Cornea face o analiză a tipurilor de lectură de care dispune cititorul adult şi avizat: lectura liniară, lectura receptivă, lectura literară, lectura informativă, lectura exploratorie, lectura de cercetare, lectura rapidă.

Dintre acestea mă voi referi mai pe larg la două dintre ele, care sunt esenţiale în munca de prelucrare a colecţiilor dintr-o bibliotecă, şi anume:

❖ **lectura receptivă**, care este caracterizată prin performarea integrală, însă cu suplețe, a parcursului intelectual, variind considerabil viteza lecturii, revenind cu atenţie la elementele importante (introducere, concluzii) pentru a putea recepta în profunzime textul. Acest tip de lectură este unul intensiv, analitic, asimilator, fiind caracteristic lecturii unor manuale, cursuri sau lecturi de specialitate.

❖ **lectura informativă,** care este o lectură selectivă care vizează obținerea unei idei de ansamblu asupra textului. În acest tip de lectură, lectorul analizează textul în căutarea unor concepte, a unor puncte-cheie, încercând să înţeleagă sensul fără să-l aprofundeze (care este informaţia esenţială, ce urmăreşte autorul, cum este organizată opera, etc). În acest caz, randamentul depinde de

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

cunoştinţele prealabile despre autor şi problematică, ca şi de antrenamentul, discernământul şi buna condiţie fizică şi psihică a cititorului.

Concluzionând cele expuse mai înainte, se poate afirma că oricare ar fi modalitatea sau mijlocul de transmitere, lectura este o comunicare de la autor la cititor, ea reprezentând, simultan şi succesiv, toate elementele comunicării. Lectura, ca orice activitate intelectuală trebuie să se bazeze în mod obiectiv pe informaţii obţinute făcând apel la lectură, deci la elementele culturii scrise. Prin lectură, omul încearcă să capteze şi să descifreze un mesaj care, ca în orice sistem de comunicare, înseamnă determinarea unui sens, a unei semnificaţii. Această receptare nu se reduce numai la perceperea exactă a unui text; ea declanşează multiple procese psihice. În primul rând, apelând la memorie, se declanşează un proces de actualizare a vechilor cunoştinţe, dar şi de noi asocieri, datorate ideilor cuprinse în acest text. În al doilea rând, lectura determină judecăţi şi raţionamente care consolidează şi duc la descoperirea de noi adevăruri. În al treilea rând, descifrarea semnificaţiei unui text înseamnă tot atâtea răspunsuri afective care se traduc prin sentimentul de mulţumire sau printr-o stare de desfătare, ori de nemulţumire, insatisfacţie sau plictiseală.

Nu aş dori să termin înainte de a aminti că Mircea Eliade s-a ocupat şi de lectură, căutând să argumenteze faptul că lectura ar trebui să fie, pentru omul contemporan, un mijloc de educaţie a culturii spiritului. Reputatul filozof arată că oamenii se interesează foarte puţin de lecturile esenţiale, care pot face din viaţă o creştere necontenită sau o moarte spirituală timpurie. Din punct de vedere spiritual, majoritatea oamenilor au vârsta adolescentului, gândesc şi simt astfel: cu aceleaşi formule, cu aceleaşi superstiţii. Cauza? O proastă alimentaţie spirituală.

Tehnicile şi mijloacele alimentării spirituale sunt prea puţin cunoscute şi folosite. Nu există, după Mircea Eliade, nici un manual cu ajutorul căruia cineva să poată învăţa arta de a creşte spiritual : „*Nu avem încă un Manual de introducere generală în lectură, un manual care să transforme acest viciu modern al lecturii într-o tehnică, într-un instrument de alimentare spirituală. Lectura este pentru omul contemporan un viciu sau o osândă. Citim ca să trecem examenele, ca să omorâm timpul sau citim din profesiune. Lectura ar putea implica şi funcţii mai nobile. Lectura ar putea fi un mijloc de alimentare spirituală continuă, nu numai un instrument de informaţie sau de contemplaţie estetică*."

Lectorul

Orice text, ca suport material al unei încărcături simbolice, se adresează unui destinatar, fie numit, fie nenumit, iar lectorul, ca beneficiar al mesajului transmis de autor are de îndeplinit câteva sarcini. Înainte de toate, trebuie *să*

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

înţeleagă, *să afle* ce vor să *spună* semnificanţii, care se traduc prin *decodificarea* semnelor şi *interpretare*a lor. Lectorul nu este o maşină care descifrează automat, în limitele unui program învăţat, ci un subiect dotat cu iniţiativă şi capacitate opţională; din mai multe piste posibile de sens, el o alege pe cea mai plauzibilă ori pe cea corespunzătoare obiectivului urmărit. Aceasta înseamnă, de fapt, că procesul comprehensiunii – ca unul din scopurile finale ale lecturii – depinde de capacitatea sa intelectuală, dar şi de gradul în care stăpâneşte codurile, de ceea ce se numeşte „competenţă lectorală".

O altă funcţie îndeplinită de cititor, în parte inconştient ori semiconştient, în parte lucid, este de a *evalua*, cu alte cuvinte de a lua atitudine faţă de textul pe care-l performează, din punct de vedere afectiv (reacţii emotive) şi axiologic (judecăţi de valorizare de tipul: îmi place / nu-mi place, aprob / dezaprob etc.). Ca expresie a determinărilor de ordin psihologic şi ideologic, evaluarea este nemijlocit legată de personalitatea lectorului şi de apartenenţa sa socio-culturală. Trebuie menţionat că în procesul lecturii, comprehensiunea şi evaluarea funcţionează solidar, stimulându-se reciproc, astfel încât separarea lor este posibilă mai mult în planul teoretic, decât în cel practic.

Cea de-a treia funcţiune a lectorului este *cooperarea,* care rezultă din primele două: de vreme ce finalizarea actului de comunicare scriptică atârnă de competenţa şi structura personalităţii, este firesc ca emitentul unui text să ia în considerare ambii parametri, chiar din faza elaborării. Cititorul / lectorul desăvârşeşte de fapt opera în direcţia propriei sale personalităţi, el fiind în întregime implicat în actul lecturii, cu întreaga sa cultură, cu mediul social în care trăieşte, cu dispoziţiile psihologice ale momentului. El reconstruieşte un alt mesaj în care se amestecă o parte a gândirii autorului şi una a propriei sale gândiri. Pentru a participa la conţinutul unei cărţi nu este suficient să ştii să citeşti, lectura unei opere necesită un nivel cultural mai ridicat şi presupune însuşirea unor deprinderi de lectură. Lectura operei parcurge trei faze succesive: intuiţia globală, determinată de o reacţie spontană, analiza şi sinteza finală.

Folosindu-se de acelaşi algoritm mental ca şi în cazul tipurilor de lectură, lectorii sunt şi ei categorizaţi după rolul pe care-l îndeplinesc de-a lungul explorării unui text. Cea mai minuţioasă tipizare mi s-a părut a fi cea a lui Paul Cornea, care i-a numit pe: lectorul „alter ego": „*primul cititor al rândurilor pe care le scriu sunt eu însumi*", caz în care lectura coincide aproape cu elaborarea textului; lectorul vizat: destinatarul, este cel pe care-l are nemijlocit în vedere autorul; lectorul prezumtiv: lectorul pe care autorul îl revendică fără a-l cunoaşte, fiind cazul unui lector idealizat; lectorul virtual care este un abstract, cu rolul de a prestructura potenţialităţile semantice ale textului; lectorul înscris

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

este cititorul reprezentat „în carne şi oase" în text; lectorul real (empiric), care este cititorul propriu-zis, dotat cu o identitate socio-culturală precisă, cel care citeşte efectiv textul.

Pe lângă aceste aspecte nu pot să nu amintesc de rolul formativ al lecturii asupra lectorului. Ne aflăm din nou în faţa celebrului paradox: „*Cu cât ştii mai multe, cu atât îţi dai seama mai bine, câte nu ştii!* " La fel se întâmplă şi cu citirea.

În pofida abundenţei de informaţii degajate pe canalele audiovizualului, cea mai formatoare rămâne citirea. Oricând, de-a lungul vieţii. Chiar şi în momentele de epuizare. Acea „reîncărcare" a energiei psihice care este posibilă prin anumite stereotipii, care nu necesită un efort intelectual în plus se poate realiza şi prin lecturarea unor cărţi „uşoare". În fond, biblioterapia face parte din categoria terapiilor! Recitirea unor opere nu face decât să continue, să aprofundeze procesul de asimilare.

Ar fi oare exagerat dacă am încerca să stabilim care este cel mai „preţios" cititor? Dacă la baza acestei încercări ar sta definiţia dată de Paul Valery: „*Ceea ce rămâne după ce se uită totul, este cultura*", aş îndrăzni să-i numesc pe acei cititori care uită cărţile, care asimilează atât de personal gândurile sau emoţiile autorilor citiţi, încât nici nu-şi mai amintesc de unde le-au luat. Asemenea cititori izbutesc să transforme funcţia aceasta dificilă a lecturii într-o funcţie organică, naturală, imitând gestul naturii, căci, după cum se ştie, natura nu păstrează niciodată contururile sau formele obiectelor asimilate, memoria lor, ci transformă necontenit substanţe. Evoluează!

Toată tehnica lecturii constă în această virtute a transformării substanţei cărţilor. Ceea ce se numeşte asimilare, este tocmai procesul obscur de transformare.

În concepţia lui Mircea Eliade, verificarea lecturii trebuie să-l facă pe cititor să ajungă de la o tehnică simplă a lecturii la arta lecturii, etapă care presupune capacitatea de discernere a valorilor. „*Ne simţim mai bogaţi, mai vii, mai umani, după o anumită carte?*" *- asta e întrebarea pe care trebuie fiecare să şi-o pună. Lectura nu ajunge o artă decât în clipa când ştie să prevadă valorile şi să distingă emoţiile estetice. Ca şi orice altă activitate a spiritului omenesc, arta lecturii nu ajunge o artă nobilă decât prin puterea sa de a prevedea erorile şi mediocrităţile şi prin virtutea de a economisi timpul. Gustul format pentru lectura clasicilor, prin recitirea cărţilor mari şi a cărţilor favorite este cel mai sigur mijloc de a evita experienţele inutile. Un om care ştie să citească nu înseamnă numai omul care recunoaşte şi cultivă cărţile bune, ci mai ales înseamnă omul care ştie să recunoască şi să evite cărţile mediocre şi lecturile inutile*".

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

Comprehensiunea

În conformitate cu DEX, explicaţia pentru termenul de *comprehensiune este* :

- capacitatea de a pătrunde, de a înţelege ceva, înţelegere, pătrundere sau
- conţinut; menţionând că la originea cuvântului stă termenul *compréhension* din limba franceză, sau latinescul *comprehensio*.

În fond, aceasta este capacitatea care stă la baza determinării corecte a „locului" unei cărţi, chiar înainte de a căuta şi de a compune indicii care vor finaliza drumul parcurs de o carte până în rafturile bibliotecii.

Dar pentru a aborda problema lecturii dintr-o perspectivă frontală, pentru a o studia ca un proces, ca totalitatea comportamentală finalizată, în ordinea naturală şi logică a fazelor ei, de la contactul vizual cu semnele grafice până la formarea deplină a sensului, la reprezentare şi la trăire este nevoie să se facă o referire la toate cele descrise mai înainte. Este vorba aşadar de elucidarea mecanismelor cognitive şi a celor aferente, de ordin emoţional, pe care le pune în joc parcurgerea traiectului dintre percepţie şi comprehensiune, dintre a percepe şi a pricepe.

Se pune problema, dacă noi – lectorii – trebuie să „descoperim" sensul unor cuvinte, sau dimpotrivă, trebuie să-l „construim". Ce înseamnă *exact* cuvântul în lanţul verbal, depinde de influenţa cuvintelor care-l perced şi-i succed (mecanism sintagmatic), de memoria celorlalte care i-ar putea lua locul (mecanism paradigmatic, amintit deja în capitolul anterior) de situaţie (enunţare) şi de conotaţie.

Aceşti termeni, extremi de fapt, dramatizează opoziţia a două atitudini pe care practica lecturii cel mai adesea le asociază. De fapt, a „construi" un sens nu echivalează cu a „inventa", iar a „descoperi" nu e sinonim cu a găsi sensul de-a gata. Oricărui cititor i se cere un spirit cooperativ, iar un procent de investiţie personală şi creativitate este necesar oricărei lecturi, numai că acest procent creşte considerabil dinspre referenţial spre autoreferenţial. Cel care, „construieşte" se bazează pe un set de convenţii automatizate, şi cel care „descoperă" este obligat să-şi pună la contribuţie resursele imaginative. Pe orice treaptă, şi sub orice formă, lectura este un comportament productiv şi finalizat.

Modelul procesului lecturii poate fi sintetizat astfel:

a) percepţia (vizuală), implicând pronunţarea şi semnificaţia cuvintelor;

b) comprehensiunea: sesizarea clară a conţinutului semantic, care implică:

– comprehensiunea literară;

– determinarea semnificaţiilor implicite;

– degajarea implicaţiilor şi sensurilor dincolo de ceea ce ele postulează imediat;

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

c) reacţia faţă de ideile autorului şi evaluarea lor: opinii critice, răspunsuri emoţionale, concluzii finale.

Deoarece din acest model doar primele două au legătură cu procesele care vizează receptarea unui mesaj din punct de vedere psihologic, numai ele vor fi dezbătute.

Percepţia, fie ea de orice fel, este un mecanism constructiv, un ansamblu de informaţii selectate şi structurate. Psihologia modernă, în opoziţie cu psihologia tradiţională, consideră percepţia un demers constructiv, nu doar de pură înregistrare. În momentul contactului ocular, subiectul nu este un spectator pasiv, ci unul care identifică şi structurează. Mecanismul fiziologic al percepţiei pune în lumină dubla conexiune a organelor de simţ: cu centrii cerebrali de o parte, iar pe de altă parte cu formaţiile reticulare, de care depinde dimensiunea intensivă a conduitelor, deci cu atenţia şi emoţia.

Pentru cine stăpâneşte codul, nu există un moment al privirii literelor şi un altul al semiotizării; „vederea" cuvântului trimite instantaneu la semnificaţie. Este adevărat că „recunoaşterea" este un act semiotic, iar „comprehensiunea" unul semantic, însă în recunoaştere intră indici semantici, iar sensul încorporează aspecte perceptive, încât, deşi analizabile separat, percepţia şi comprehensiunea trebuie considerate ca activităţi profund interrelaţionate. De fapt, problemele cele mai serioase le ridică modul de a trata comprehensiunea. Nici nu este de mirare, deoarece ea – comprehensiunea – constituie momentul esenţial al lecturii, întrucât totalizează activităţile cognitive.

Actul fundamental al comprehensiunii poate fi definit ca o „negociere a sensului": cititorul îşi acomodează codurile şi cunoştinţele specificităţii textului, producând continuu interferenţe spre a reduce distanţa inevitabilă dintre ceea ce posedă în repertoriu şi cu ceea ce este confruntat; el înregistrează semnificaţiile parţiale (ale cuvintelor, propoziţiilor, frazelor) în ipoteze globale, iar pe acestea le verifică pe măsura înaintării. Comprehensiunea decurge astfel ca o suită de întrebări şi răspunsuri, neîncetat coroborate în scopul stabilirii satisfăcătoare a sensului.

Caracteristică comprehensiunii este procesualitatea, adică desfăşurarea ei în timp. Ea trebuie studiată ca un parcurs, ale cărui etape decurg necesar una din alta, şi nu ca o reprezentare a textului în totalitatea sa.

De fapt, paralel cu înţelegerea cuvântului (propoziţiei, frazei) se desfăşoară o operaţie de evaluare: fiecare informaţie este apreciată în funcţie de parametrii afectivi. Fenomenele de evaluare succed, sub raport logic, formarea sensului. Totuşi, viteza reacţiei este atât de mare încât aparenţa este de quasiconcomitenţă. Aproximativ în momentul în care sesizăm despre ce este vorba în text şi, eventual, ne reprezentăm imaginea verbală, un mecanism involuntar de comutare disjunctivă semnalează „plăcerea" sau „neplăcerea", „aprobarea" sau „dezaprobarea": această conduită modelatoare şi intensivă este

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

emoţia; ea acompaniază întreg procesul comprehensiunii, influenţându-l uneori considerabil. Când este puternică, tinde să îngusteze cercul conştiinţei, concentrându-l pe cititor asupra obiectului-stimul şi expulzând din raza vederii sale interioare celelalte idei ori simţăminte. Iar când se conturează pe fondul unei scheme asimilatorii rezultate din contactul durabil cu o categorie specifică de obiecte, devine emoţie estetică. La fel cu orice altă formă a afectivităţii, închegată în jurul unui conţinut informaţional determinat, emoţia artistică funcţionează circular: filtrează imaginile sugerate de performarea perceptivă şi cognitivă a textului, care, la rândul lor, o declanşează.

Pe măsură ce lectura progresează, iar cititorul este din ce în ce mai angajat în confruntarea cu textul, comprehensiunea tinde să se apropie tot mai mult de receptare. Cu toate că cele două demersuri interacţionează, deosebirea fundamentală dintre ele rămâne: în cel dintâi predomină procesele cognitive, iar în cel de-al doilea, cele emoţionale şi valorizante.

Unii psihologi consideră că afectivitatea, ca investiţie energetică, are rolul de a accelera sau de a încetini formarea structurilor cognitive scoţându-le în prim plan sau eclipsându-le, fără a le modifica însă substanţa intimă. A subaprecia rolul afectivităţii este tot atât de inadmisibil cât a subaprecia rolul cogniţiei. Cu toate astea, problema formării sensului rămâne prioritar de natură semantică; ea este negociabilă, înscrisă în orizontul unor norme – fie şi evazive – şi al unui acord – fie şi precar – între ele.

În spatele termenului „negocierea sensului" se întrevede, de fapt, o operaţie extrem de complexă, care presupune competenţă, flexibilitate asociativă şi experienţă de lectură, precum şi adaptarea unei atitudini vigilente faţă de propriile presupuneri.

Faptul că nu avem acces la absolut, că tot ceea ce cunoaştem este limitat, nu ne justifică, şi este imperios necesar să deplasăm aceste limite cât mai departe posibil. Tot ceea ce înseamnă lectura şi drumul de a o explora nu duce spre haos, ci spre un şantier. Iar vechea problemă filologică de a şti cum trebuie înţeles textul spre a fi bine înţeles, va continua să se afle la ordinea zilei. Tocmai pentru că trăim în inima relativului, chiar dacă avansăm cu paşi mărunţi, chiar dacă ştim că ieşirile în caz de incendiu sunt blocate, nu ne rămâne decât se mergem, să continuăm a merge.

Cu toate că am încercat să fac o oarecare delimitare între părţile componente ale acestei lucrări, această împărţire îmi este imposibilă, şi ca atare am tratat de fapt în fiecare parte un pic din problema globală la care m-am oprit: receptarea corectă a mesajului dintr-o carte, ceea ce este esenţa muncii de prelucrare.

De fapt, toate aspectele psihologice, mentale la care m-am referit mai înainte sunt inter-dependente unele de altele şi ţintesc spre acea capacitate care

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

încă nu s-a subliniat: **capacitatea de analiză şi sinteză**. Capacitate care este absolut indispensabilă în această îndeletnicire bibliotecară.

Ca să se poată reda cât mai exact posibil informaţiile cuprinse într-o carte, toate acele impresii, gânduri, sentimente, convingeri şi certitudini care conviețuiesc între cele două coperte ale ei, este necesară „traducerea" lor la limbajul indicilor, care este un limbaj exact, inconfundabil şi comun pentru o anumită categorie de persoane.

Există însă un aspect care îşi lasă fără îndoială amprenta, şi aceasta este subiectivitatea noastră, a fiecăruia, care depinde de acele predispoziţii, aspecte, tendinţe care stau la baza acestei lucrări. O modalitate de a o evita este baza de date deja existentă a bibliotecii, tradiţia ei, care constituie o bază indispensabilă.

În loc de concluzii

Aş fi putut tot atât de bine să încep lucrarea mea cu aceste cuvinte: arta de a citi este arta de a gândi, plus încă ceva. În consecinţă, ele au aceleaşi reguli. Trebuie să citeşti pe îndelete, cu prudenţă, făcându-ţi mereu obiecţii.

A citi înseamnă a cugeta împreună cu altcineva, a înţelege gândirea altuia şi a intui gândirea pe care el ne-o sugerează, conformă sau contrară lui.

Sunt întru totul în asentimentul lui Émile Faguet, care spune la un moment dat :

... „*Poate că sunt fericiţi cei care n-au nevoie de o carte ca să cugete şi, evident, foarte nenorociţi cei care, citind, se mulţumesc numai cu ce gândeşte autorul; nu înţeleg ce plăcere pot avea aceştia şi nici nu pot să mi-o închipui. Dar pentru cei care se află între cele două extreme, şi socotesc că e cazul celor mai mulţi dintre noi, cartea, această mică mobilă* a inteligenţei noastre, acest mic instrument care activează înţelegerea noastră, acest motor al spiritului care vine în ajutorul lenei şi mai ales în ajutorul insuficienţei noastre şi care ne dă plăcuta bucurie de a crede că gândim atunci când, poate, nu gândim deloc; cartea este un prieten preţios şi foarte drag.*"...

În afara faptului că am îndrăgit instantaneu această carte, cu ea totul este în ordine. „Merge" la sociologia lecturii.

Dar ce mă fac atunci când un filozof african face referiri critice asupra operei literare scandinave prin prisma religiei budiste? Desigur, e o ipoteză doar, dar dacă ar scrie cineva despre asta... Va trebui să citesc foarte bine!

Ce păcat că fiecărei cărţi îi revine o singură cotă!

Ce bine că există „ Vedetele de subiect"!

*N.A. – Consider că traducerea din franceză utilizează eronat termenul de „mobilă" în loc de „mobil", ca mijloc de transmitere...

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

BIBLIOGRAFIE

❖ Barthes, Roland, ***Plăcerea textului***. Cluj : Editura Echinox, 1994.

❖ Cornea, Paul, ***Introducere în teoria lecturii***. Iaşi : Polirom, 1998.

❖ Eliade, Mircea, ***Taina Indiei. Texte inedite***. Bucureşti : Editura Icar, 1991.

❖ Faguet, Émile, ***Arta de a citi***. Bucureşti : Editura Albatros, s.a.

❖ Poenaru, Romeo, ***Să citim mai repede şi mai eficient***. Bucureşti : Editura Ştiinţifică, 1990.

❖ Preda, Vasile, ***Explorarea vizuală. Cercetări fundamentale şi aplicative***. Bucureşti : Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988.

❖ Sachelare, Octavian, ***De la mentalitatea bibliofagă la „Evenimentul Zilei"*** : (eseuri sociologice). Piteşti : Editura Paralela 45, 1997.

❖ Slama-Cazacu, Tatiana, ***Introducere în psiholingvistică***. Bucureşti : Editura Ştiinţifică, 1968.

❖ **Teorii ale limbajului. Teorii ale învăţării. Dezbaterea dintre Jean Piaget şi Noam Chomsky.** Bucureşti : Editura Politică, 1988.

❖ Vasiliu, Emanuel, **Sens, adevăr analitic, cunoaştere.** Bucureşti : Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.

❖ Vlad, Ion, **În labirintul lecturii.** Cluj-Napoca : Editura Dacia, 1999.

Subtleties of Receiving the Written Messages

Abstract

There is a strong connection between human personality and the pleasure of reading; although humans do not born with personality, they become one while reading – communication in a larger sense – is part of it. For a better understanding of what he reads, or it is transmitted to him, man considers that it is absolutely necessary the existence of a perfect communion between the reader and the transmitter of the message, and also the use of a common language.

During decades, scientists tried to give definitions to different types of reading: vicious-reading, work-reading, pleasure-reading (A. Maurois); analitical-reading, critical-reading (N. Georgescu-Tistu); learning-reading, informational-reading, consultation-reading (C. Olăreanu). There are generally accepted types of reading, used in everyday life, but the most important types, used especially in a library, are analitical-reading and informational-reading (P. Cornea), because they allow a faster understanding of a book.

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)

The reader, at his turn, has some obligations: to understand the message, to valuate it and to explain it. He must not take everything he reads for granted; he must not let the writer think for him. Reading must become a stimulant for thinking, some kind of „spiritual food" that will help the reader to evolve.

We may say that the reason for reading is not important; it does not matter if we read because we love to, because we have to or because we are bored; all that matters is that BOOK is probably the best way of spiritual progress.

BDD-A19259 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 3.129.13.201 (2024-04-26 14:44:34 UTC)